

UDK: 27-184.3-249
27-175.2-277.2
Stručni rad
Primljeno: travanj 2013.

Nikola HOHNJEC
Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Vlaška 38, HR – 10000 Zagreb
nikola.hohnjec@zg.t-com.hr

VJERA U KNJIZI OTKRIVENJA

Sažetak

Nakon statističkog i brojčanog uvoda o terminologiji vjere u Otkrivenju slijedi biblijsko-teološka analiza svih apokaliptičkih mjesta o vjeri. Tu se prvo analizira pridjev, tj. osmerostruki nalaz termina „pistos“ vjeran, pouzdan. Kao drugo pojedinačno se tumači imenica, tj. sva četiri mjesta „pistis“, vjera. Teološki zaključak u četiri koraka: liturgija izraza, kontekst kreposti, kontrast ponašanja i kristološko / eklezijalni aspekt završava članak o vjeri.

Ključne riječi: vjera, vjeran, vjernost, pouzdan, istinit, svjedok, ljubav, služenje i postojanost.

Uvod

Semantičko promatranje o vjeri već statistički privlači pozornost.¹ Riječ „vjerujem“ *pisteuō* u knjizi Otkrivenja, za razliku od Ivanova Evanđelja gdje se susreće 98 puta², uopće se u tom obliku tu ne pojavljuje. Time je za Apokalipsu isključena pokretljivost, dinamičnost i aktivnost povezana s glagolskom uporabom. Riječ „vjera“ *pistis* u Otkrivenju i opet za razliku od spomenutog evanđelja spominje se četiri puta, u Ivanovu evanđelju ni jedanput. Imenična uporaba označava utemeljenost, statičnost, što je značajka viđenja i proroštava u Otkrivenju. I konačno „vjeran“ *pistos* u Ivanovu evanđelju

---

¹ Vidi uvod u jedinu monografiju naše tematike: Ugo VANNI, „La fede nell' Apocalisse“, Salvatore A. PANIMOLLE (ur.), *Dizionario di spiritualità biblico-patristica: i grandi temi della S. Scrittura per la „Lectio divina“. La fede nella Bibbia* (Roma: Borla, 1998.), 252-271, ovdje 252-253.

² U Prvoj Ivanovoj poslanici glagol *pisteuō* također je broj an te obuhvaća sedam mjesta, a samo jedan puta dolazi imenica *pistis* i pridjev *pistos*.

spominje se samo jednom a u Otkrivenju osam puta. Dakle, uz četiri mjesta imenice vjere semantičko se polje Apokalipse proširuje te stoji na osam mjesta pridjev „vjeran“. Uporaba pridjeva vezana je uz imenicu kao apozicija kakvoće i sadržaja. Nekoliko je pridjeva prešlo u imenice pa je time supstantivna i adjektivna uporaba izjednačena (Otk 2,13; 17,14; 19,11).

Promatrajući iz bližega pridjevnu sliku, proizlazi da vjera pripada Isusu (14,12). Kristološka spojnica postavlja izričito značenje vjere Isusove ili vjere u Isusa. Objašnjenje ukazuje na to da se semantika utječe razini Otkrivenja, naime, riječ *pistos* „vjeran“ učestalo se pridijeva Isusu, pa je na mjestu pitanje: U kojem je smislu Isus „vjeran“ i u kakvu su odnosu Isusova vjernost i ona u kršćana? To pitanje vodi do razgraničenja i utvrđivanja istraživačkog puta. Polazi se od pridjeva *pistos* na svih njegovih osam mjesta i objašnjava se kontekstualno vrednovanje tematike. Od pridjeva i nastalih imenica od *pistos* prelazi se na imenicu *pistis* i njezina mjesta u Otkrivenju. Tako se iznosi Kristova i kršćanska vjernost koja uvodi bogatstvo ivanovskog poimanja vjere.

Članak inače ne obrađuje lingvistički, a time ni sadržajni, pristup kako grčkog jezika tako ni u njegovoj pozadini hebrejskog jezika i mentaliteta koji su kod druge terminologije izričito i izvorno u Otkrivenju zastupljeni. To nije potrebno jer to obrađuje preostali pristup ivanovskog korpusa, a da se i ne spominje cijeli Novi zavjet. Tamo se uz pomoć glagolske djelatnosti lingvistički uspješnije obrađuje stvarnost vjere. To vrijedi općenito za bogatu starozavjetnu, posebno proročku semantiku.

Apokaliptička se terminologija nalazi u zasebnim, često konfesionalnim, liturgijskim i kvalitativno kreposnim, tj. moralnim iskazima a ne u narativnim ili dužim sadržajnim cjelinama pa se i egzegetski i teološki pristup osniva na redoslijedu i ponavljanjima pridjeva odnosno imenica u Otkrivenju. Stil i jezik su svečani, tj. naviještanje i svjedočenje bi se otuđili od Apokalipse pa i razvodnili ako bi se apokaliptički iskazi o vjeri pokušali prizemljiti, uspoređivati ili čak funkcionalno primijeniti u životu pojedinca ili zajednice vjernika.³

U samoj biblijsko-teološkoj analizi istoznačni izrazi obrađuju se zajedno. Sveukupna analiza otkriva teološko bogatstvo oslonjeno na vjeru.

---

³ Proročkim i apokaliptičkim jezikom, pismeno i usmeno upravo na razini Otkrivenja ponavljali su, nastupali i nastavljali nekadašnji profesori, bibličari u Rimu: Prümm, Zerwick, Lyonnet, Füglistner u Salzburgu ili naš B. Duda.

1. Krist vjeran i istinit i kršćani s njim vjerni

Pridjev „*pistos*“ prvo pokazuje da je Isus Krist vjeran, pouzdan, tj. vrijedan povjerenja. A na istom su putu vjernosti i pouzdanja i Kristovi nasljedovatelji.

1.1. Isus svjedok vjerni

Atribut „*pistos*“ vjeran uz ime Isusa Krista pojavljuje se prvo u Otk 1,5 u kontekstu početnog trinitarnog blagoslova⁴ u epistularnom pozdravu: „Milost vam i mir ... i od Isusa Krista, Svjedoka vjernoga, Prvorodenca od mrtvih, Vladara nad kraljevima zemaljskim“ (1). Izraz „svjedok vjerni“ jest „jedan od tri naslova koje – vidjelac Ivan - pridaje Isusu u naslovu (1,5). On ga prenosi u pismo Laodiceji (3,14). Taj je izraz tipičan za našeg autora. Nadahnjuje se na Ps 89 (r. 28 i 38) kojem je kasnije predaja dala mesijanski smisao u svjetlu mesijanskih tekstova 2 Sam 7; Iz 55,3-4; Zah 12,18. Isus je dakle vjerni svjedok mesijanskih vremena što taj psalam veliča“⁵. „Vjeran“, grčki *pistos*, budi vjeru ili pouzdanje, znači vjerodostojan, pouzdan, vjeran, čovjek od riječi. Vjeran kao apozicija oslonjen je na svjedoka i svjedočanstvo pa je prema Ps 89,38 David ... vjerni svjedok na nebu te ima egzegetski temelj za Krista svjedoka (usp.: Iz 55,4): posrijedi je savez vječan s Davidom ... svjedokom pucima. Svjedočanstvo se ostvaruje u funkciji sluge Gospodnjega: prema Iz 42,3 „vjerno on donosi pravdu“ i Iz 43,9-12: „nek' dovedu svjedoke da se opravdaju ... vi ste mi svjedoci“.

U Otk 1,5: kod Isusa Krista, kao što je i kod Boga, predikati se, zbog njihove jedinstvenosti i veličine, ne dekliniraju.⁶ Isus je u pozdravnom govoru okvalificiran kao Svjedok vjerni, Prvorodenac od mrtvih, Gospodar nad zemaljskim kraljevima. Prvi predikat oslanja se na Ps 88,9 (LXX) i Ps 89,38: vjerni svjedok, a druga dva predikata na Ps 88,28 (LXX).

Proslavljeni Gospodin svjedočio je do smrti. Glagol *martyrein* svjedočiti i imenica *martyria*, svjedočanstvo potječu od riječi

⁴ Usp.: Pierre PRIGENT, *L'Apocalypse de Saint Jean* (Lausanne – Paris: Delachaux et Niestlé éditeurs, 1981.), 17.

⁵ Paulin POUCOUTA, *La dynamique missionnaire de l' Apocalypse* (Paris: Les Éditions du Cerf, 1991.), 183.

⁶ Tu očitu činjenicu potvrđuje PRIGENT, *L'Apocalypse de Saint Jean*, 17, ali i Heinz GIESEN, *Die Offenbarung des Johannes* (Regensburg: Friedrich Pustet, 1997.), 77. Zanimljivo da kraći komentar: Heinz GIESEN, *Johannes-Apokalyse*. Stuttgarter kleiner Kommentar, Neues Testament (Stuttgart: Katholisches Bibelwerk, 1986.), to nedekliniranje ne spominje.

martys, „svjedok“ koji se nalazi u 1,5, veže se uz Isusa Krista i dodaje epegezegetski *kai* u značenju „i“ i „naime“. Ivan uzima svjedočanstvo iz Iz 43,10.12; 44,8; 55,4, i dr., uvodi opći pojam i primjenjuje ga na Isusa Krista. Tek u kršćanskom jeziku 2. stoljeća pojam poprima značenje *mučeništva*, svjedočanstvo Krista umrla na križu, pa stoga može dovesti do toga da svjedok treba, ako je potrebno, svojom krvlju zapečatiti svjedočanstvo.⁷ Ovdje je posrijedi svjedočanstvo Božje riječi. Prva velika kvalifikacija pridaje se Isusu Kristu, On je „svjedok onaj vjerni“. Naime u Otkrivenju, a i u cijelom Novom zavjetu, tema svjedočenja usko je povezana s proročkim značenjem poruke. Svjedok je onaj koji je čuo Božju riječ ili je imao viđenja nebeskih zbilja i nauma Božjih. To više iskustvo usmjereno je ujedno i na poslanje: svjedok treba da prenese što je vidio i čuo, priopćuje drugima svoje proročko razumijevanje te tako pobuđuje govor, tj. odgovor vjere. Crkvi je upravo povjereno svjedočanstvo, primila ga je u prosvjetljenju Duha pa je i ona sva u stanju poslanja. Kao i sam Isus Krist „Svjedok vjeran“ (usp.: 1,5) i Crkva nailazi na suprotstavljanje zemaljskih vlasti te treba izdržati nerazumijevanje, nesnošljivost ili čak progonoštvo. Inače već je starozavjetno mesijanštvo izričito: „U Iz 55,4 izraz svjedok označuje Mesiju i u Ps 89,38 Mesija se uspoređuje sa svjedokom vjernim na nebu.“⁸

Ivanovska zajednica prima Isusovo svjedočanstvo i želi se s njime složiti budući u Iv 18,37 Isus iskazuje: „Ja sam se zato rodio i došao na svijet da svjedočim za istinu.“ Tako je Isus svjedok, živi izraz, zanimljiv i shvatljiv u svojoj Očevoj stvarnosti. Svjedok Isus u tom pojačanom smislu nazvan je *pistos*. Prevesti taj izraz, kako se obično čini s „vjeran“ nosi sa sobom izvjesno banalno skrivanje.⁹ Vrijedno je pažnje, „vjerno“ u smislu naslovljenog prema onome o kome svjedoči. Dolazi se do razmišljanja da izraz *pistos* ne označuje jednostavno Isusovu vjerodostojnost, nego je sažima time što je zgusnuto prenosi u iskustvu vjere u zajednici. Moglo bi se, dakle, reći da je Isus kvalificirani svjedok¹⁰ najvišeg stupnja i u smislu da je Njegovo svjedočanstvo prihvaćeno i vrednovano vjerom. Isus daje osobno i živo svjedočanstvo, stoji u nutarnjem svjedočanstvu prema Ocu, u živom odnosu s Ocem, odnosu ljubavi, potpune odanosti i vjernosti. Isusovo svjedočanstvo zaslužuje najveću pažnju prijema, cjelovito je, kuca na

⁷ *Novi zavjet s uvodima i bilješkama Ekumenskog prijevoda Biblije (TOB – NZ)* (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1992.), 743.

⁸ U. VANNI, „La fede nell' Apocalisse“, 255.

⁹ Usp.: vrijednosno izražavanje u: U. VANNI, „La fede nell' Apocalisse“.

¹⁰ U. VANNI, „La fede nell' Apocalisse“.

vrata vjere, u privrženosti, odanosti i povjerenju Ocu nebeskom. Tako se kršćani po Isusu, svjedoku vjernom, mogu obogatiti onim što je Isus donio: dioništvo Božjeg posvojenja, uskrsnuće od mrtvih i sposobnost pobjede.

1.2. Krist svjedok vjerni je istiniti

Daljnja kvalifikacija Isusa svjedoka vjernog umetnuta je s velikom svečanošću u predstavljanje Isusa Crkvi u Laodiceji: (2) „I anđelu Crkve u Laodiceji napiši: ‚Ovo govori Amen, Svjedok vjerni i istiniti, Početak Božjeg stvorenja‘ (3,14). Svečanost i zajedničarska ispovijest proizlaze iz doksologije liturgijskog slavlja koje je najbolji odraz privrženosti Isusu u Njegovoj Crkvi. Isusova vjernost se suprotstavlja ravnodušnosti kršćana. Isusov predikat Amen prisjeća pouzdanje i vjeru – jedno mjesto o vjeri više – u Iz 65,16 gdje su ljudi vjerni Bogu, Amenu, vjernom i njime se zaklinju. Inače molitelj odgovara Amen na doksologiju u Psalmima. U Amenu dolazi do izražaja pouzdanje i postojanost. Naslovom „Amen“ Krist izriče zahtjev da kao i Bog pouzdano i vjerno navijesti istinu (1,5).

U sadržajnu cjelovitost naslova uvodi Jr 42,5: „Neka Gospodin bude istiniti i vjerodostojan svjedok protiv nas ako ne postupimo sasvim po riječima koje će nam Gospodin, Bog tvoj, po tebi objaviti.“ Povezivanje „svjedok vjerni i istiniti“ (*ho pistos kai alēthinos*), tvrdi: Isus nije jednostavno svjedok koji izražava adekvatno istinu, nego je prije svega svjedok koji sa svojom vjernošću Ocu kvalificira svjedočanstvo. Nije dakle između *pistos* i *alēthinos* sinonimni odnos, nego je Isusova osobna i egzistencijalna vjernost u svemu onome što je za Njega i za nas Otac koji potpuno provjerava dano svjedočanstvo. „Vjeran“ je nosiv pojam autora Apokalipse. Vjernost je čovjekov odgovor na poziv i izbor. Uzor ljudskom ponašanju je Kristova vjernost. U istovrijednim izrazima: istina svjedočanstva pretpostavlja potpunu i punu Isusovu familijarnost u odnosu s Ocem. Isus izražava Očevu istinu, postaje ostvarena Riječ Očeva, on je *pistos* vjeran, povezan s *alēthinos* istiniti.

Otk 19,11: „I vidjeh nebo otvoreno – i gle, konj bijelac, a na njega sjeo On, zvan Vjeran i Istiniti (*pistos kai alēthinos*), a sudi i vojuje po pravdi“ (3) tvrdi po Sinajskom kodeksu¹¹ da je proslavljeni Krist na konju nazvan vjernim i istinitim, te ima prednost pred varijantom „vjerni i istiniti (je on)“. Konjanik je okvalificiran riječju samog Boga (22,6, usp.: 19,9), on je kao Božja riječ, Vjerni svjedok, Amen (3,14).

¹¹ Usp.: izdvojenu tekstualnu kritiku epohalnog komentara: H. GIESEN, *Die Offenbarung des Johannes*, 421.

Odzvanja Pnz 32,4: „Pravi su svi njegovi putovi. Bog je on vjeran i bez zloće, pravedan je on i pravičan“. Makar Otk 19,11-21 govori o sudu, nije ipak isključen gornji odnos prema Otk 1,5; 3,14. Vjerni i istiniti Krist sudi dobro. Bespomoćne podiže i radi za siromahe (Iz 11,4). Isus, Očev živi svjedok, ostvaruje svjedočanstvo po posvećenju svoje uloge, daje pečat istini u povijesti i prenosi je na kršćane.

1.3. Kršćani vjerni i istiniti

Otk 2,13 iznosi kontekst (Isusove) moje vjere i vjere u mene, Krista (3,8) što je potvrdio neodređeni mučenik Antipa ubijen u Pergamu: „Znam gdje prebivaš – ondje gdje je Sotonino prijestolje – a čvrsto se držiš mojega imena te nisi zanijekao moje vjere ni u one dane kad je Antipa, moj svjedok, vjerni moj, ubijen kod vas – gdje Sotona prebiva“ (4). Antipa je jedini poimence spomenuti mučenik u Otkrivenju. Moglo bi se raditi o prepadu gdje je Antipa žrtva. Možda je posrijedi sudski proces: ubijen je jer se vjerojatno usprotivio da caru prinese žrtvu. U Pergamu se radi o carskom kultu. Sotonino prijestolje upućuje na rezidenciju sudbenog sjedišta. Usprkos opasnosti Smirna se drži Isusa i svoje vjere (2,10). Za vjeru u Isusa zajednica je spremna i trpjeti. Ali Antipa je okvalificiran na način koji zaslužuje pažnju: Isus govori u prvom licu: moj svjedok (*ho martyrs mou*), moj vjernik (*ho pistos mou*). Antipa je nazvan vjerni svjedok na sliku Krista mučenika (1,5). Mučeništvo još ne dolazi uz riječi *martyrs*. On je prvotno svjedok. Temeljni smisao karakterističnog izraza nesumnjivo je potpuna vjernost Antipe u Isusovu promatranju, ali u pozadini te osnovne slike osobito su osvijetljene važne pojedinosti. Antipa kao Isusov „svjedok“ izražava u okviru povijesti, kao poznati pojedinac i odličnik, da živi Isusovu stvarnost. Jezično nastojanje svjedoči da je Antipa postao također upravo izričaj Isusove vjernosti. Isusova vjernost na neki način se usredotočila i prenijela na njega. Sve se to objašnjava kao Antipino zalaganje koje usvaja Isusovo svjedočanstvo i njemu daje svoje svjedočanstvo i postaje poticaj za crkvu u Pergamu. Uzor je to koji slijedi, zapravo direktno prima Isusovu pohvalu jer se nije odrekao vjere ni u vrijeme progonstva koje ga je na žalost stajalo života.

Kršćani izražavaju Isusovu vjernost, a On je za zemaljskog života stekao vrhunac radikalnosti: pa i crkva Smirne prima poziv da ostane „vjerna do smrti“ (2,10). Otk 2,10 glasi: „budi“ vjeran, a ne „ostani“. Ivan potiče: (5) „Ne boj se onoga što ti je trpjeti! Evo, Sotona, će neke od vas baciti u tamnicu da budete iskušani. Bit ćete u nevolji deset dana. Budi vjeran do smrti i dat ću ti vijenac života.“ Crkva u Smirni

održava vjernost Isusa prema Ocu dajući svoj život. Svi ugroženi ostaju vjerni do smrti. Tako se kandidiraju za nagradu prvenstva.

Neprijatelji u Otk 17,14: „Ratovat će protiv Jaganjca, ali će ih pobijediti Jaganjac – i njegovi pozvanici, izabranici, vjernici – jer on je Gospodar gospodara i Kralj kraljeva“ (6). Ovdje pridjevi postaju imenice. Mjesto podsjeća na 14,4 o prvini proslavljenih nasljedovatelja Krista Jaganjca. Slično se već dogodilo na izričitom gornjem navještaju iz 19,11. Pozvanici i izabranici su pavlovski i aktivni, a vjernici ivanovski i kontemplativni. Krist Jaganjac donio je pobjedu. Molitva i vjera, ljubav i patnja, borba za vjeru plod su otkupljenja Krista Jaganjca i Njegova vlastitog svjedočenja (12,11).

Izraz *pistos* još se paralelno susreće u 21,5 i 22,6 i tvrdi „da su te riječi vjerne i istinite“. Poblizje rečeno ta su dva teksta Otkrivenja okvalificirana kao „vjerna“ legitimacija proroštva, jamstvo istine. U prvom mjestu (7) Otk 21,5 glasi: „Tada Onaj što sjedi na prijestolju reče: ‘Evo, sve činim novo!’ I doda: ‘Napiši: Ove su riječi vjerne i istinite.’“ Krist je već u 3,14; zatim u 19,11 označen kao vjeran i istinit. Bog je dopustio obnovu svih stvari u okviru vođenja povijesti i želi da se to zalaganje razumije i uzme ozbiljno. Na tu nakanu dodaje izraz: „Napiši da su te riječi vjerne i istinite.“ Ima nešto više povrh prisjećanja. Isus je okvalificiran istim izrazom, On je također „vjeran“ i „istinit“ (3,14; 19,11) i spontano se misli na Njegov produžetak u Božjoj riječi. On je u trajnom kontaktu sa svojom Crkvom, donosi joj i jest Božja riječ. Isus je Istina, dakle Božja riječ. Bit će potpuno istinita, ne u banalnom smislu izbjegnute laži nego, u dubokom smislu sažetka vrijednosti vlastitih Bogu, prisutnih u Kristu.¹² I Krist je trajni protagonist i poklonik privrženosti, potpuno se povjerava i prikazuje Ocu, strastveno je zauzet Ocem i Njegovom voljom. Riječ Božja unosi u kršćane Kristovo zalaganje. I oni slušajući Božju riječ po Kristovu vrednovanju, postat će kao Krist poklonici Oca nebeskog.

Drugo spominjanje istoga izraza „te riječi su istinite i vjerne“ stoji u završnom razgovoru između anđela (ili Krista) u 22,6 kao liturgijskom završetku: „I reče mi: ‘Ove su riječi vjerne i istinite’ jer Gospod Bog, nadahnitelj proroka, posla svog anđela da on pokaže slugama njegovim što se ima dogoditi ubrzo“ (8). Ove riječi se odnose na kontekst i na cijelu knjigu. Pouzdanje i istina temelje se na božanskom izvoru (usp.: 1,1), Bog (i Krist) je gospodar proroka. U novom Jeruzalemu prijestolje je središte Boga Oca i Krista Jaganjca. Nije potrebno svjetlo, njihova božanska prisutnost je ispunjenje, jer posred Jeruzalema je stablo života. I sve su te riječi vjerne (pouzdanje)

¹² Usp.: U. VANNI, „La fede nell’ Apocalisse“, 255.

i istinite. Ova perspektiva primijenjena je na pojedinačnu kršćansku zajednicu koja je time pozvana da živi svoj život u kontekstu kontrasta između dobra i zla. Poruka dolazi od Boga i predstavlja garanciju: ono što je po svojim glasnicima, prorocima Bog očitovao slugama u svezi s razvojem povijesti kao „ono što se treba dogoditi ubrzo“ (22,6). Ta poruka prožima kršćane u povijesti i pokreće da djeluju s hrabrošću onoga koji znade da je zaštićen i od Boga vođen; i upravo po toj proročkoj poruci dopušta crkvenoj zajednici da razumije i čita znakove vremena. Krist vjeran i istinit unapređuje razvoj povijesti tražeći u kršćana svećeničko posredovanje. Te riječi nose pravo bogatstvo istine i one potiču sposobne da u privrženosti daruju sve. Tu su jasni temelji uporabe pojma *pistos* u Otkrivenju. Sam izraz ivanovske predaje ima težište oko Krista. Kristološki okvir otkriva Kristova vjernost u zajednici vjere, ljubavi i postojanosti. Krist je vjeran riječi Božjoj, crkvena je zajednica sluša, usvaja, izlaže drugima da i oni budu vjerni kao prenositelji njezine poruke.

2. Mjesta „*pistis*“ vjera u Otkrivenju i njihovo značenje

Riječ *pistis* vjera pojavljuje se četiri puta te nudi zanimljivo ivanovsko produbljenje i obogaćenje sadržaja Kristove i kršćanske vjere.

2.1. Isusova vjera – vjernost

Prvo mjesto „*pistis*“ tiče se crkve u Pergamu – gdje se nastanila protivnost vjere u Krista - s izričitim spomenom progona koje je dovelo do Antipine smrti jer je bio *pistos*, vjeran što je već gore protumačeno. Crkva u Pergamu u onome što je sud vrednovanja, a Krist ga čini: prima hvalu zato što se usprkos snažnom pritisku poganske okoline drži potpunoma privrženom Kristu. Krist uskrsl govori: (1) „Znam gdje prebivaš – ondje gdje je Sotonino prijestolje – a čvrsto se držiš mojeg imena te nisi zanijekao moje vjere ni u one dane kad je Antipa, moj svjedok, vjerni moj, ubijen kod vas – gdje Sotona prebiva“ (Otk 2,13). Valja naglasiti antitetički paralelizam: izdržati uz ime što odgovara tome da ne porekne vjeru. Ime se Isusovo odnosi na sve vrednote koje je Isus priopćio, osnažene su u osobi, biblijski označeno, po imenu. Sažetak vlastitih Isusovih vrijednosti, u Njegovoj osobi i zajednici Crkve, označene su u Njega kao „moja vjera“. Crkva prijanja uz neugodnog Krista, ali to čini bez kolebanja, ne poričući Isusovu vjeru, Crkva je čuva da bude živa i aktivna u sebi samoj. Radi se dakle

o ostvarenom prihvatu Isusove poruke i, uz nju, postoji prihvati svih vrednota personaliziranih u Isusu i koje kasnije nalaze posvećenje u svojem prinosu Ocu. Ono što je bila Isusova prvotna privrženost, sada prihvaća poruku i osobu Isusovu kao dioništvo: Isusova istina, njezina sposobnost dara prešla je temeljne Kristove poteze. I kada su se te crte našle u protivnosti s poganskom okolinom, Crkva se nije kolebala, nije se omela pred složenošću vrednota, nego je uložila vlastiti život po Isusovu primjeru. Usprkos Antipinu mučeništvu govori se o ustrajnosti u vjeri. Suzivši razmišljanje, vrijedi kako izraz, Isusova vjera sadržava subjektivnu vrijednost: ne radi se samo o vjeri u Isusa nego o vjernosti Isusovoj koju Crkva usvaja i dijeli.

2.2. Življena vjera

Kontekst zrele vjere, vlastite ivanovskoj Crkvi, na razini Apokalipse jasno se pokazuje kod izraza „*pistis*“ u 2,19: „Znam tvoja djela: tvoju ljubav, i vjeru, i služenje, i postojanost – i tvoja posljednja djela obilatija od prvašnjih“ (2). Uvijek je posrijedi uskrsli Krist koji izražava Crkvi Tijatire svoju vrijednosnu procjenu. Naglašena je apsolutna uporaba „vjere“, bez daljnjih dodataka.¹³ Jasno da je riječ o prihvaćanju Isusa, Njegova svjedočanstva, Njegovih vrednota i Njegove vjernosti. Narav djela uokviruje ivanovsko nabranje (1,5; 2,4). Uporaba riječi vjere u Otkrivenju je objaviteljska, tri puta od četiri mjesta susreće se s „postojanošću“. Pridjev *pistos* dolazi osam puta i uvijek znači „vjeran, *fidèle*, siguran *sûr*“.¹⁴ Ako se zadrži „vjera“, precizira se vjernost, ne vjerovanje *credo croyance*.¹⁵ Taj prihvati je sada uobičajen i Crkva ga je usvojila. Crkva živi od te vjere i tako je sam izraz dovoljan da prizove sav svoj kontekst. Pavlovo nastojanje pokazuje: prvo je ljubav a onda vjera, vjernost. Ljubav je na prvom mjestu (vidjelac prvi; 1 Iv) a slijede djela služenja, postojanosti. Gospodin zna za djelatnu ljubav zajednice, njezinu vjeru razvija u dijakoniju. To je razvojni kontekst, rast kao što ističe završni izričaj: djela Crkve se šire, bilo kvantitativno - bilo kvalitativno.¹⁶ Proizlaze raspoloživost služenja, što vrijedi za sastavnice Crkve, i postojanost koja ju je unaprijedila od svojeg početka do sadašnje razine i još će je unaprijediti. U Crkvi se ističu ljubav i vjera. Crkva je naučila Kristovu

¹³ Usp.: U. VANNI, „La fede nell' Apocalisse“, 263.

¹⁴ Usp.: P. PRIGENT, *L'Apocalypse de Saint Jean*, 57.

¹⁵ Usp.: P. PRIGENT, *L'Apocalypse de Saint Jean*, 57.

¹⁶ Usp.: obljubljeni i često rabljeni izričaj u eklezijalnoj primjeni i vrednovanju ivanovskih zajednica Otkrivenja (U. VANNI, „La fede nell' Apocalisse“, 263).

ljubav, izražava je kao povratnu ljubav zaručnice prema samom Kristu, tako je i Njegova vjera proslijeđeni nastavak vjernosti prema Ocu. Nije posrijedi socijalna struktura, nego kršćanska nada. Efez je u Otkrivenju ostavio prvu ljubav, pa posebno dobiva ukor što je pao s visoka i svakako mu treba obraćenje da opet čini prva djela (2,1-7), a nešto kasnije Tijatira (2,16-29) je povećala duhovnost po kreposnom životu pa je kadra konsekventno se obračunati s postojećim otpadom.

2.3. Vjera i postojanost

Treće mjesto vjere nudi kontekst napetosti: (3) „Je li tko za progonstvo, u progonstvo će ići! Je li tko za mač, da bude pogubljen, mačem će biti pogubljen! U tom je postojanost i vjera svetih“ (13,10)! Tekst je težak, a i rukopisi se razlikuju, što očituje kolebanje prvih čitatelja.¹⁷ Po jednoj usvojenoj predaji, a srodna je s Jr 15,2-3, smisao bi bio: kršćani žive u vremenu neizbježiva progonstva; u takvim prilikama treba se očitovati postojanost i vjera. Po drugom čitanju, ističe se misao o kazni progonitelja: „Tko u izgnanstvo odvodi, sam će biti odveden u izgnanstvo. I tko mačem ubija, sam će biti mačem pogubljen.“ TOB prevodi:¹⁸ „To je dar ustrajnosti i vjere svetih.“ Otk 13,10 sadržava predestinaciju. Autor nagoviješta mučeništvo kao ishod dosljednosti i beskompromisnosti. Valja čuvati vjeru, riječ Božju i Isusovo svjedočanstvo. Kršćanin se treba oduprijeti pritisku vlasti koja želi ući u sve pore njegova života, prisilivši ga na privrženu podložnost. Taj otpor bi mogao stajati života pri čemu kršćanin neće morati oklijevati. Otk 13,10 spominje da se postojanost pokazuje u mučeništvu Krista, ali samo vjera donosi pravu pobjedu. Izrekom o onima koji se mača laćaju, poginut će od mača (Mt 26,52), autor opravdava postojanost i vjeru. Ipak, sve je pod Božjom kontrolom. Povjeravajući se, dakle, Božjoj volji koja vodi povijest i pojedine događaje, kršćanin će postići povjerenje. Morat će se suočiti s poteškoćom, mora izdržati, ali može zauvijek pobijediti dobro nad zlom, također i u slučaju progonstva. I pod gomilanjem poteškoća koje bi se mogle obrušiti na njega, kršćanin će izdržati postojano svoju perspektivu i privrženost Bogu, postići će plodove postojanosti. Ta kršćaninova kvalifikacija u okviru Apokalipse nije jednostavno činjenica koju valja nastaviti, nego je globalna zrelost koja se postiže kada se suoči s iskušenjima i svlada ih. U tom kontekstu sazrijevanja kršćanin ulazi u ono što autor Otkrivenja naziva „vjerom svetih“. Autor prekida svoju nit opisa neprijateljskih protubožanskih

¹⁷ Usp.: TOB - NZ, 759. Usp.: U. VANNI, „La fede nell' Apocalisse“, 264-265.

¹⁸ TOB - NZ, 759.

sila izlaganja da bi privukao pažnju zajednice koja sluša i nasljeđuje Krista.¹⁹ Svojoj zajednici govori da taj „koji“ u toj točki knjige, poruke prolazi, ustanovljuje sposobnost kršćanske izdržljivosti pod pritiskom: pri ruci ima upravo ustrajnost i vjeru. Jasno je da se radi o kršćaninovoj vjernosti Kristu, Njegovoj poruci, Njegovu svjedočanstvu, Njegovoj osobi. Kršćaninova vjernost preuzima Isusovu vjernost Ocu. Isus se suočio s patnjom, sa smrću za potpuno i apsolutno posvećenje Očevoj volji.

Vjera kršćana uspjet će tako dostići u tom poticajnom i utvrđenom kontekstu iskušenja razinu potpune vjernosti Sina prema Ocu u 14,12: „U tom je postojanost svetih – onih što čuvaju zapovijedi Božje i vjeru Isusovu“ (4). TOB prevodi:²⁰ „To je čas ustrajnosti svetih.“ Vjera se shvaća objektivno: „vjera u Isusa“. Važno je to biblijsko mjesto: usprkos prethodnom spasenju vjernih i dalje vlada ugroženost i kazna od strane neprijateljskog pustošenja protubožanske Zvijeri, čitatelj biva prekinut i upozoren da izdrži i potraži neposredno objašnjenje.²¹ Ustrajnost vodi kršćanina da slijedom učitelja Krista po vjeri preuzme rizik mučeništva (Otk 1,9; 13,10). A skupina će morati staviti u prvi plan postojanost, sposobnost da drži pod kontrolom (*hypomonē*) bilo kakve poteškoće, od strane „svetih“. Radi se o svim kršćanima koji se „čuvaju“ u sebi samima da bi mogli izraziti u zgodnom trenutku ponašanja „zapovijedi Božje i vjeru Isusovu“. Dva izraza stavljena su u progresivni sinonimni paralelizam. Božje zapovijedi o kojima se govori u tom kontekstu uspjele su da se misli o „deset riječi“ Starog zavjeta (Izl 20; Pnz 5). To uspoređivanje sigurno ne treba isključiti, ali važnije je ponovno tumačenje Božjih zapovijedi tragom ivanovske škole. Božje zapovijedi su prije svega djelatni pokazatelji koje Isus prima od Oca i koji se tiču provođenja cijelog Njegova života, posebno Njegova prinosa. Isus podržava na životu, podgrijava u sebi Očevu zapovijed.

Taj stav prelazi od Njega na kršćane: i oni će kao i Isus podržavati u svojoj svijesti potrebu da razumiju i ostvare sve ono što Bog traži od njih.²² Postojanost u poteškoćama sadržava Božje zapovijedi shvaćene i u Isusovoj vjeri. Taj posljednji izraz izražava potpuno prijanjanje kršćanina uz Isusa koji mu dopušta da usvoji i da ustraje po Isusu u Očevim zapovijedima. Postojanost svetih u Otkrivenju se odnosi na kršćansku suodgovornost. Dosljedni kršćani neće samo izvršiti volju Božju nego će prihvatiti prepuštanje volji Božjoj, vlastitoj Isusu po „vjernom“ stavu.

19 Usp.: U. VANNI, „La fede nell' Apocalisse“, 265.

20 TOB – NZ, 761.

21 Usp.: U. VANNI, „La fede nell' Apocalisse“, 266.

22 Usp.: U. VANNI, „La fede nell' Apocalisse“, 267.

Zaključak

Mjesta vjere smještena su u liturgijskom iskustvu pohvale i ispovijesti prvog dijela (2,13.19). U drugom dijelu (13,10; 14,12) objašnjava ih vjerna zajednica. Postoji prožetost između Krista i kršćanina, označena krepošću vjere. Sagledavši vjeru, proizlaze sugestivne značajke.

Prije svega istraživanje terminologije vjere tvrdi o punom razvoju i postoji unutar iste ivanovske jezgre. Isus prihvaćen po vjeri već je aktivan i prisutan u okviru kršćanske zajednice. Ona se otvara osobito u liturgijskom ozračju u kojem je smještena cijela knjiga.²³ Razmišljajući o Isusu, vjerska zajednica osjeća da je Isus sam prenositelj vjere: za Njega se ponavlja izreka „vjeran“, „izričita vjernost“: vjera je otvaranje i potpuno posvećenje Ocu. Potpuni prijem „vjernog“ Isusa nosi sa sobom skok razine u kršćaninovo vjeri. To neće više biti prvotno prijanjanje uz Isusa, a neće jednostavno biti ni otkriće povezivanja vjere - ljubavi, nego će donijeti potpuno poklapanje cijelog života s obzirom na Isusa. Poput Isusa prema Ocu nebeskom i kršćanin će biti „vjeran“, potpuno prožet Isusovim vrijednostima. I to se prakticira u liturgijskom činu, u vjeri u eminentnom euharistijskom slavlju.

Zatim nastupa aspekt koji proizlazi iz vjere, u stvari je kontekstualnost:²⁴ vjera se nikada ne susreće sama već u relaciji s drugim krepostima. Zajedno dolazi s ljubavlju i posjeduje sav kontekst kršćanskog života. Kada vjera stiže na svoju razinu punine, susreće se s ljubavlju: nemoguće je ravnomjerno prihvatiti Isusa, pouzdati se u Njega, primiti potpunoma Njegovu riječ i Njegov lik bez veze ljubavi prema Bogu i bez veze ljubavi prema bližnjima. Dakle, vjera postaje element koji intenzivira sve sastojke kršćanskog života. Izraz vjera i vjeran često je popraćen riječju „postojanost“ (1,9; 2,2.3.19; 3,10; 14,10). Tako u 2,19 Krist hvali služenje, postojanost i vjernost Crkve u Tijatiri; u 13,10 autor poziva ponovo na postojanost i vjernost.²⁵ Tako i u „14,12 može se primijetiti povezanost između postojanosti i opsluživanja. Još bolje, upravo u 14,12 navedena su izričita tri izraza: vjera, postojanost i služenje. Jamačno nije slučajno: vjernost, postojanost i opsluživanje (Riječi) idu zajedno.“²⁶ U govoru

²³ Usp.: U. VANNI, „La fede nell' Apocalisse“, 268.

²⁴ Usp.: U. VANNI, „La fede nell' Apocalisse“, 269.

²⁵ Usp.: P. POUCCOUTA, *La dynamique missionnaire de l' Apocalypse*, 193.

²⁶ Usp.: P. POUCCOUTA, *La dynamique missionnaire de l' Apocalypse*, 193.

o vjeri i ljubavi ističe se postojanost i posebno istinitost. Ne može se zamisliti samu vjeru kao što se ne mogu zamisliti ni drugi aspekti bez međusobne povezanosti. Bez vjere započete, utvrđene, zrele ne bi bilo ni kontinuiteta ljubavi a jedna i druga uokvirene su postojanošću i usmjerena na istinitost.

Daljnji aspekt zaslužuje da bude posebno naglašen. U Otkrivenju se ističe izvjesno dvojstvo.²⁷ Kontrast između svjetlosti i tame postaje u Apokalipsi kontrast između Kristova sustava i zemaljskog sustava.²⁸ Kristov sustav donosi sa sobom, s potpunim prihvaćanjem Krista, potpuno otvaranje Bogu Ocu. Naprotiv, zemaljski sustav je zatvoren sustav u svojoj nutrini koja odbacuje svaki kontakt, svaki odnos s transcendencijom. Uostalom zemaljski sustav je silovit, agresivan, ne tolerira postojanje drukčijeg, Kristovog sustava. Tako, dakle, između dva sustava izbija trajna napetost koja se može proširiti i stvarno se širi u strašno progonstvo.²⁹ No kršćani, vjerni Kristovu sustavu, morat će biti spremni prinijeti svoj život, tako kako je učinio sam Krist. I upravo u toj konfliktnoj okolini prilazi „vjera svetih“. Kršćanin oživljuje Kristovu pobjedu, on je susljedni, drugi Krist: ljubi kao Krist, nastoji spasiti sve, po svojem posredovanju Kristovih vrijednosti, ali će riskirati da ne bude shvaćen, upravo da bude omražen i progonjen. Krist se suočio sa svim zemaljskim poteškoćama i nadvladao ih. Sav Kristov kontekst nasljedovanja, koji je kršćanin primio i usvojio, dopustit će mu da bude Kristov sljedbenik, „vjernik“.

Konačno valja „primijetiti da se pridjev *'pistos'* povezuje koliko s Kristom (1,5; 3,14; 19,11), toliko s vjernicima, sa svetima (2,13; 21,5; 22,6). Tako je i s imenicom *'pistis'* koja se isto tako povezuje koliko s Kristom (2,13; 14,12), toliko sa zajednicom, s Crkvom (2,19; 13,10). Taj je dvostruki paralelizam zanimljiv. Pokazuje da Crkva mora nasljedovati Kristovo svjedočanstvo sve do kraja; mora biti vjerna svjedokinja po uzoru na Krista, svjedoka vjernog.“³⁰ Tako Otkrivenje poziva³¹ na egzemplarno kristološko i eklezijalno, tj. zajedničarsko svjedočanstvo nasljedovanja.

27 Usp.: U. VANNI, „La fede nell' Apocalisse“, 269.

28 Usp.: U. VANNI, „La fede nell' Apocalisse“, 269.

29 Usp.: U. VANNI, „La fede nell' Apocalisse“, 269.

30 P. POUCOUTA, *La dynamique missionnaire de l' Apocalypse*, 193.

31 Usp.: P. POUCOUTA, *La dynamique missionnaire de l' Apocalypse*, 201.

FAITH IN THE BOOK OF REVELATION

Summary

After a statistical and numerical introduction on the terminology of faith in the Apocalypse this article offers a biblical-theological analysis of all instances of the term faith in the Book of the Revelation. First, the author analyzes the eight instances of pistos, "faithful/reliable". Next there are individual explanations of the four instances where pistis, "faith" is used. There follows a theological conclusion in four parts: liturgy of terms, context of virtues, contrast of behavior and Christological/Ecclesiological issues.

Keywords: *faith, faithful, fidelity, trustworthy, true, witness, love, service and perseverance.*

Translation: Nikola Hohnjec and Kevin Sullivan